

Annem Leziz ONARAN

Emine ONARAN İNCİRLİOĞLU

2013 belalı bir yılmiş. 23 Mayıs'ta babamı, 6 ay 10 gün sonra, 4 Aralık'ta da annemi kaybettik. Daha ikisi de aramızdayken, iki yıl kadar önce, annem "Emine, ben ölmekten korkmuyorum, ölemekten korkuyorum" demişti. Ona da anneannem söylemiş 90'lı yılların başında, ölmeden önce. Babam da hemen benimsedi bu lafı, o da sık sık tekrarlar oldu. Sonra annem, "Emine, ben gittiğim zaman sakın üzülmeyin, ben dolu dolu, doya doya yaşadım. Bir değil, üç beş hayat yaşadım. Gözüm arkada kalmayacak," dedi. "Aman anne, allahaşkına niye böyle şeyler söylüyorsun? Boşver bu lafları" diye itiraz edince de, "kızım, ben bunları seni üzme için değil, içini rahatlatmak için söylüyorum. Ben gittikten sonra bu sözler aklına gelecek, güç bulacaksın" diye kararlı bir açıklama yaptı. 4 Aralık akşamı yeğenim Ahmet telefonda haberi verdiği zaman, ilk aklıma gelen üzülmemem gerektiği idi. Annem için üzülüyorum. Ben de sırası gelince aynı sözleri kızım Defne'ye aktarmaya karar verdim—gerçekten insana güç veriyor. Arada gözlerim yaşarıyorsa, özlemimden.

Annem için gönderilen başsağlığı mesajları arasında Prof. Dr. Ali Özden'den de bir e-posta geldi. Acımızı paylaştıktan ve "Leziz hocayı gücümüz yettiğince en iyi şekilde yaşatabilmek" arzusunda olduklarını belirttikten sonra benden Türk Gastroenteroloji Vakfı Dergisi için bir yazı beklediklerini söylüyordu: "Bildiğiniz kadarıyla annenizin özellikle kendi çocukluk çağı ve sizin çocukluk çağınızda yaşadığınız güzellikler ve çekilen zorlukları dile getiren o günlerin Türkiye'sini de gelecek kuşaklara anılarınızla aktaracak bir yazı gönderirseniz dergimizin 2014'ün ilk sayısında yayınlamak

istiyoruz." Zaten kafamın içinde annem için yazıp durduğum metinler dolaşıyordu; hemen kabul ettim. Kafamda pervasızca koşuşturan, ordan oraya sıçrayıp uçan cümle parçalarını ancak kağıda dökabiliyorum; çünkü annem, hakkında ha deyince yazması kolay bir insan değil.

Hakkında yazması kolay bir insan değil annem; tam bir cümle yazıyorum, daha noktayı koymadan tam da öyle olmadığını düşünüyorum. Aynı anda, annemin hem "pek çok kimsenin hafsalasının alamayacağı kadar büyük çaba harcamış" bir insan olduğunu düşünüyorum, hem de bir bakıma hiçbir şey için çaba harcamadığını, yani debelenmediğini, zorlanmadığını, her yaptığını doğası gereği, tereyağından kıl çeker gibi yaptığını; kendiliğinden. Çiçekler nasıl açıyorsa, kuşlar nasıl uçuyorsa, öyle, kendiliğinden. Herkes gibi, yani. Kararlı bir insandı annem. Kararlı ve inatçı. Ama zorlanmazdı. İnancıydı. Kendine inanırdı. Önsezilerine, sezgilerine inanırdı. Sevdiklerine de inanırdı ama körükörüne değil. Hiç kimsenin eline iplerini vermemiştir. Herkesi, en yakınlarını, kocasını,

Dört neslin kadınları: Leziz-Firdevs -Defne-Emine, İzmir, 1991

çocuklarını, kardeşlerini, arkadaşlarını, her seferinde yeniden tartar, değerlendirirdi. Eyvallahı yoktu. Onun için yalnızdı. Onun için güçlüydü. Teslim olmazdı. Ölüme nasıl teslim oldu bilmiyorum. O sırada yanında değildim. Ama öyle sanıyorum ki sonunda Ölüm ona teslim oldu.

Baştan söyleyeyim, annemi anlatmam “o günlerin Türkiye’si”ni anlatmam olmayacak. Çünkü annemin yaşamı boyunca tutumu, o günlerin de, bugünlerin de Türkiye’sine birkaç numara büyük gelmiştir. Annemi hep “zamansız” düşünüyorum. O zamanların ya da herhangi bir zamanın “tipik” bir örneği değil. Zamanlara sığmayan bir insan. Çevresindekileri—anlayanları—şaşırtacak kararlar veren, cesur, “zamanının insanı değil” dediklerinden.

Lise sondayken kısa bir süre üniversiteli bir erkek arkadaşım olmuştu—o zamanlar “çıkmaq” ve “konuşmaq” derdik. Annem bizi kapının önünde birlikte gördüğü gün bana, “kızım, gez, gönül eğlendir ama sakın bu yaşta bir oğlana kapılıp gitme, daha önünde kim bilir nasıl bir hayat var; geleceğini kendi elinle baltalama” dedi. O zamanlar kız annelerinin, ne kadar mantıklı olursa olsun, pek böyle önermelerde bulunmayacaklarını bilmiyordum. Yine o yıllarda, herhangi bir şey için izin istediğimde, annemin beni özgürleştirici, isteğimi meşrulaştırıcı iki argüman geliştirdiğini hatırlıyorum. Birincisi: Ortalama ömür ve eğitim süresi uzadığı için gençler daha uzun süre ana-babalarına bağımlı kalıyorlar. Daha geçen yüz yılda evli barklı, hayata atılmış olacakları yetişkin yaşta, hâlâ öğrenci olarak aileleriyle yaşıyorlar. Bu yaşta padişah olup memleket yönetirlermiş. Şimdi, sırf beklenen yaşam süresi arttı, insanlar daha uzun yaşıyor diye ana babalar çocuklarının başında boza mı pişirecekler? Bir de, benim koşullarımı kendi gençliğiyle karşılaştırırdı. Annem ilkokulu bitirdiğinde Söke’de ortaokul yeni açılmış, doğru dürüst öğretmen yokmuş. Anneannem ilkokul öğretmenliği yapmış. Dedem, savaş çıktığında liseden alındığı için okumak içinde ukte kalmış. İkisi de ilk çocukları olan Leziz’in eğitimine çok önem verdikleri için, Söke’deki ortaokula güvenemeyip annemi İzmir Kız Lisesi’ne yatılı göndermişler. Üniversiteyi de İstanbul’da okumuş. Yani annem, 11 yaşında evden ayrılıp, evleninceye kadar yatılı okumuş, yurtlarda kalmış. “Biz Ankara’da oturu-

yoruz, yatılı okumak zorunda kalmadı, evde bizimle oturuyor diye Emine kendi kararlarını veremeyecek mi? Onun yaşındayken, benim ne yaptığımdan, nerede olduğumdan annemin, babamın haberi yoktu” der, bana pek soru sormaz, ancak kendiliğinden anlattıysam dinlerdi.

“İnsanlar dengelerini zor kurup, zor koruyor olabilirler; zorlamamak, dengelerini bozmamak lazım,” derdi. Bireysel kararlara saygı gösterirdi, ısrar etmezdi, kendi düşüncelerini asla dayatmazdı. “Herkesi kendi terazisinde tartmak” sözünü ilk

annemden duymuştum, kimseyi kimseyle karşılaştırmamayı ilke edinmişti. Kendisi için de ayrı bir terazisi vardı.

Ölümünden sonra sık sık can arkadaşı Hande Suher ile konuştuk. Üniversite yıllarından beri Aysel Ceyhun, Hande Suher ve annemin “sac ayağı” gibi ayrılmaz bir üçlü olduklarını; annem yurtta kaldığı için, İstanbul’da annesiyle oturan Hande teyzelere bazı hafta sonlarında evci çıktığını biliyordum. Bilmediğim bir olay anlattı Hande teyze. Babam Tıp Fakültesi’nin son yılında diğer askeri öğrenciler gibi İstanbul’dan Ankara’ya gittiği zaman, birkaç hafta ses seda çıkmamış. Annemle arkadaşlar o zaman; “sadece arkadaş.” Annem İstanbul’da, babamı özlüyor herhalde, ondan haber bekliyor. 1952 ya da 53 yılı olmalı, yani annem 23 yaşında. Bakıyor haber yok, “ben yazacağım Mustafa’ya,” diyor Hande Teyze’ye. Hande Teyze, “bence ilk mektubu ondan bekle, sen yazma,” diye akıl veriyor. Ama annem aklına koymuş bir kere; zaten hiçbir zaman işine karışılmasına izin vermediği için, “Hande, kimse kimsenin işine karışmamalı” demiş, çıkıp yurda gitmiş. “İçime oturdu,” dedi Hande Teyze, telefon konuşmamızda

Ana-kız, Ankara

Antalya 1996, eski dostlar birarada, (Kongre'den görüntüler)

anlatırken, “hiç de karışmazdım halbuki, o gün karışacağım tutmuş.” Ne var ki mektup yazması gerekmemiş annemin; yurda gittiğinde, Ankara’ya adapte olması, yazması zaman alan babamın mektubunu bulmuş. Elinde mektup, Hande teyzelerin evine geri dönmüş. Mutlulukla.

Annemin İstanbul’da, babamın Ankara’da olduğu o bir yıl boyunca mektuplaşmışlar. Kardeşimle ben küçükken, annemlerin hastanede, bizim evde yalnız olduğumuz o uzun Kayseri günlerinde, yatak odalarının gardırobunda duran kırmızı kurdele ile bağlanmış bir deste mektubu açar açar okurduk. Dolaba girip aşk mektuplarını, babamın şiirlerini okurken kikirdeştirmizi hatırlıyorum. O zamanlar daha kardeşim Şerif okula gitmediğine, halim selim bir çocuk olduğuna göre, elebaşı bendim demek. Babamın *Unutulmuş Şiirler* kitabında da yayımlanan “Lerziş’e Mektuplar” şiirleri o dönemden olmalı.

Bütün sevdiklerim bir yana,
Gülümserdi yüzü gözleri dalsa bile.
Tüy gibi yumuşak duruşu vardı,
Lerziş bir taneydi müsadenizle.

En sevdiğim şiirlerinden “İstanbul’u Düşündüm”de, hani şu “Efkâr mısın, nesin? Bu akşam / Üstüme varma benim” diye başlayan şiirde geçen dizelerde de annemi anlatıyor olmalı diye varsaydım hep: “Bir kız vardı diye düşünüyorum. / İnsanı ağlatacak kadar samimi.” Annem hep öyle samimi-ölçülü ama

hesapsız, içten, dolaysız, sahici bir insan olmuştur. Mütecessis, manipülatif, meraklı-soraklı, içten pazarlıklı insan modelleriyle çok sonraları tanışıp ne kadar yaygın olduklarını gördüğümde şaşırmışım. Öyleleriyle baş etmekte hâlâ zorlanırım. Annem beni böyle karşılaşmalara, cepheleşmelere hazırlamadı.

Annem 15 Ekim 1930’da doğduğu gün taşıdığı yumurtalardan biri 27 yıl sonra bana dönüştüğü için kendimi hep şanslı hissetmişimdir. Sanki ben doğmadan yıllar önce, bir parçamın annemle doğduğunu, bilinçsiz de olsam kısmen onunla birlikte

yaşamış olduğumu bilmek, beni ona daha fazla yaklaştıracak! Pek dillendirmedim, ama hep duyumsadım: Şimdi Makedonya’da küçük bir kasaba olan İştîp’ten 20’li yaşlarında ayrılmış olan Safiye Nene’den anneannem Firdevs Hanım’a, Firdevs Hanım’dan anneme, annemden bana, benden kızım Defne’ye aktarılan yumurtaların çizdiği “anayanlı soy” bana biraz fantastik olmakla birlikte hep çok değerli, güçlendirici, cesaretlendirici gelmiştir. Annem fantastik düşüncelerden de abartılı, bezemeli ifadelerden de hoşlanmazdı. Emekliliğinden sonra yazdığı *Yaşamak Sorumluluktur* adlı anı kitabında da olduğu gibi, yazılarında olabildiğince sade, temiz bir dil kullanırdı. Bu annemin yumurtası olmamın verdiği yakınlık duygusu ona gereksiz bir uzatma gibi mi, yoksa zekice bir vurgulama gibi mi gelirdi diye düşünmeden edemiyorum. Annemin dikkatine ve değerlendirmesine o kadar güvenirdim ki, birlikteyken yazdığım her yazıya bir göz atmasını istemişimdir. Hatta birlikte olmadığımız zamanlarda bile, örneğin geçen yıl, yeğenim Betül ve annem Ankara’da, ben İstanbul’da iken, *Skype* marifetiyle bir deneme öykümü birlikte okumuş, üç neslin kadınları düşüncelerimizi paylaşmış, değerlendirmiş, gülüşmüştük.

Adını babamın koyduğu *Yaşamak Sorumluluktur*’u, hem açık yüreklilikle, cesaretle, hem de zarif bir duyarlılıkla, kimseyi kırmamaya özen göstererek, yazmaktan çok ince ince dokudu annem. Gerçekten sorumluluk duygusuyla. 70 yaşından

sonra kullanmayı öğrendiği bilgisayarı başında yazdıklarını yedekleyerek, arada mola verip “mayın tarlası” ya da “solitaire” oynayarak, büyük bir zevkle, dört yılda üretti kitabını. Redaksiyonu için, kitabı birlikte, satır satır bir daha gözden geçirdik. Çocukluğunu ve “özel” hayatını anlattığı bölümleri, Tıbbiye yıllarını ve hekimliğini anlattığı bölümlerden ayırıp en az iki, hatta belki sivil toplum örgütlerindeki çalışmalarını da çıkartıp üç ayrı kitap yayımlamasını önerdim. Aynı okurun, bu çok farklı odak noktaları etrafında kurgulanan koca bir kitapla ilgilenmeyeceğini düşünüyordum. Annem yine bildiğini okudu. Kendi çok katmanlı, çok boyutlu, çok odaklı yaşamının, bu bütünlük içinde anlamlı olduğunu söyledi: “Ben buyum; ailem, çocuklarım, torunlarım, kedilerim, hastalarım, arkadaşlarım, öğrencilik anılarım, kavgalarım, hepsi birlikte kurgulanmalı.” Üstelik yaşam öykülerini, ne önem sırasına dizdi, ne de kronolojik sıraya.

Dr. Osman BARLAS, öğrencisi Dr. Leziz ONARAN ve Dr. Burhan ŞAHİN

Kendim dahil, tanıdığım bütün annelerden farklı bir gücü, dengesi, tutarlılığı var annemin. Düzeyli inceliğiyle gözüpek cesaretini bir arada taşırdı. Geçenlerde, çocukluk arkadaşım Ömür İlbaş da benzer bir şey söyledi annem hakkında; “O zamanlar tanıdığım annelerin hiçbirine benzemiyordu,” dedi. Ömür’ün doktoru da olmuş annem; bilmiyordum. Hem onun uzun süren sağlık sorunlarına çare bulmuş, hem de bir Fransız arkadaşının Fransa’da bir türlü tanı konulamayan, pek sık karşılaşılmayan rahatsızlığını gün ışığına çıkararak tedavi etmiş. Bir yandan çok ciddi, profesyonel bir hekim olduğunu, bir yandan da yumuşak, sevecen ve kaç yaşında olursa olsun hastasına saygılı, o çok rastlanan hekim iktidarıyla üstten konuşmayan, ender bulunan bir insan olduğunu anlattı. Zaten biliyordum! Üstten konuşmaz, üstten davranmaz, havalara

1996, Dedeman Antalya

girmez, ilişkilerinde ne kıdem, ne yaş, ne sınıf gözetirdi. Rahatsızlığı iyice ilerleyip evden daha az çıktığı son zamanlarına kadar çalıştığı, başkanlığını yaptığı derneklerin kermes biletlerini satarken, kapıda konukları karşılarırken, “sen yaşını başını almış, koca profesörsün, köşene çekil otur artık; yakışıyor mu böyle ortalıkta bilet satmak?” diyen yakınlarına, meramını anlatamadığını görürdüm.

“Annem olduğu için söylemiyorum,” derler; hayır, öyle değil. Annem olduğu için söylüyorum. Ancak annem olduğu için bu kadar karmaşık, çeşitli bağlamlarda, farklı açılardan tanıyabiliyorum Leziz Onaran’ı. Bir de, “sizden iyi olmasın,” derler; öyle de değil. Ayıp olmayacağını bilsem, “sizden iyi olsun!” diyeceğim. Çünkü, annem pek çok kimsenin hafsalasının almayacağı kadar büyük çaba harcamış, çalışkan, sorumluluk sahibi, ülkemizde ne yazık ki kolay kolay rastlanmayacak derecede etik değerleri güçlü, çıkarılıktan bilinçle uzak duran, kendi bindiği dalı kesecek kadar diğerkâm, insani zaaflarını yok etmiş, eğer ermişlik mertebesi varsa, ermiş bir insan.

Artık tek umudumuz gidenlerdedir. Ali ÖZDEN